

**ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ**

Տիգրան ՍԱՖԱՐՅԱՆ
ԵՄՀ ասպիրանտ

Բանալի բառեր. ՓՄՁ, պետական աջակցություն, արդյունավետություն

Շուկայական տնտեսության պայմաններում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության (ՓՄՁ) պետական աջակցությունն ունի կարևոր նշանակություն տվյալ ոլորտի կայուն զարգացման համար: Որպեսզի ՓՄՁ աջակցությանն ու ռեսուրսային ապահովվածությանն ուղղված պետական ծրագիրը դառնա գործուն միջոց տվյալ ոլորտի սուբյեկտների համար բարենպաստ պայմաններ ապահովելու համար, այն պետք է հիմնվի արդյունավետության, նպատակաուղղվածության, հասցեականության, կոորդինացվածության և վերահսկելիության սկզբունքների վրա: Բնականաբար, դա ենթադրում է պետական աջակցության ծրագրերի մշակման գործընթացում այնպիսի մոտեցումների կիրառում, ինչպիսիք են ՓՄՁ ոլորտի վիճակի համակողմանի վերլուծությունը և առկա հիմնախնդիրների բացահայտումը, ծրագրի ռեսուրսային ապահովվածության պլանավորումը, ակնկալվող արդյունքների կանխատեսումը և գնահատումը, ծրագրի կատարման արդյունավետության գնահատման չափորոշիչների և ցուցանիշների մշակումը, ինչպես նաև կատարման ամբողջ գործընթացի նկատմամբ վերահսկողության իրականացումը:

Մեր կարծիքով, ՓՄՁ ոլորտի արդյունավետ զարգացման համար կարևոր նշանակություն ունեն որոշակի պայմաններ, որոնց ապահովումը պետք է հանդիսանա այդ ուղղությամբ պետական քաղաքականության հիմնական թիրախ: Մասնավորապես, որպես այդպիսիք կարելի է նշել հետևյալները.

- ՓՄՁ սուբյեկտների ռեսուրսային ապահովվածությունը, որն իր մեջ ընդգրկում է ֆինանսավորման, կադրերի պատրաստման և որակավորման բարձրացման, տեխնոլոգիաների յուրացման և նորարարությունների կիրառման հետ կապված գործընթացները,
- բիզնեսի զարգացմանն օժանդակումը, որն, առաջին հերթին, ենթադրում է համապատասխան ենթակառուցվածքների ձևավորում և պետական աջակցության գործուն մեխանիզմների ներդրում,
- բարենպաստ գործարար միջավայրը և տնտեսական գործունեության իրականացման պայմանները, որոնց բարելավման ուղղությամբ պետական քաղաքականությունը պետք է հիմնվի օրենսդրափրավական և ինստիտուցիոնալ գործիքների արդյունավետ կիրառման վրա,
- ձեռնարկատիրական կուլտուրան, հասարակության մենթալիտետը և վերաբերմունքը ձեռնարկատիրական գործունեության նկատմամբ:

ՀՀ-ում ՓՄՁ պետական աջակցության ծրագրերի ցածր արդյունավետությունը, մեր կարծիքով, պայմանավորված է մի շարք պատճառներով: Նախ և առաջ, ՓՄՁ աջակցության պետական ծրագրերում վերջնական նպատակների ոչ հստակ ձևակերպումը հնարավորություն չի տալիս դրանց ձեռքբերման նկատմամբ իրականացնել անհրաժեշտ վերահսկողություն: Համաձայն «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի, ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությունն իրականացվում է տարեկան ծրագրով, որը մշակվում, հաստատվում և իրականացվում է կառավարության կողմից, իսկ կատարման հաշվետվությունը ներկայացվում է տվյալ տարվա պետական բյուջեի կատարման մասին հաշվետվության հետ: Պետք է նշել, որ օրենքում բացակայում են ծրագրին ներկայացվող պահանջները, ինչը հնարավորություն չի տալիս գնահատել դրա արդյունավետությունը, բացահայտել թերացումները և կատարել անհրաժեշտ ուղղորդումներ: Մեր կարծիքով, ծրագրային միջոցառումները պետք է իրականացվեն հիմնախնդիրներ-լուծումներ-անհրաժեշտ ռեսուրսներ-ակնկալվող արդյունքներ մեկ ընդհանուր շղթայի շրջանակներում: Հակառակ պարագայում, ինչպես նաև ցույց է տալիս նախորդ տարիների փորձը, ՓՄՁ պետական աջակցության ծրագիրն իրենից կներկայացնի միջոցառումների ցանկ՝ առանց նպատակային և չափելի արդյունքների ներկայացման: Բնականաբար, նման պայմաններում դրա արդյունավետության գնահատումը հնարավոր չէ, ինչը պետական աջակցության քաղաքականության լուրջ բացթողումներից կարելի է համարել: Միաժամանակ, մեկ մարմնի կողմից ծրագրի մշակումը, հաստատումը և կատարումը կառավարման տեսանկյունից այնքան էլ նպատակահարմար չէ՝ առաջին հերթին արտաքին վերահսկողության բացակայության պատճառով: Բացի այդ, ստեղծվում է ոչ տրամաբանական իրավիճակ, երբ ծրագիրը հաստատում է ՀՀ կառավարությունը, իսկ դրա կատարման հաշվետվությունը՝ ՀՀ ԱԺ-ն: Ըստ էության, ակնկալվող արդյունքների բացակայության պայմաններում հնարավոր չէ գնահատել ծրագրի ռեսուրսային ապահովվածության մակարդակը, իսկ տարբեր մակարդակներում և տարբեր ուղղություններով իրականացվող միջոցառումների կորորդինացման մակարդակն էականորեն նվազում է:

Մեր համոզմամբ, ՓՄՁ ոլորտի տնտեսական և կազմակերպական զարգացման մեխանիզմում կարևոր տեղ պետք է զբաղեցնի ծրագրային մոտեցումը: Ընդ որում, պետական աջակցության նպատակով բյուջետային և հարկային գործիքների, պետական պատվերների հետ միաժամանակ անհրաժեշտ է օգտագործել նաև գույքային գործիքները: Գաղտնիք չէ, որ ՓՄՁ շատ սուբյեկտներ սեփական տնտեսական գործունեության իրականացման նպատակով անհրաժեշտ գույք ստիպված են ձեռք բերել երկրորդային շուկայում, այդ նպատակով չունենալով պետական աջակցություն: Խնդիրն ա-

ռավել քան հրատապ է Հայաստանի Հանրապետության պարագայում, պայմանավորված, մի կողմից, անշարժ գույքի շուկայում տիրող իրավիճակով, և, մյուս կողմից, ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսական ցածր հնարավորություններով: Այս առումով, կարծում ենք, որ ՓՄՁ սուբյեկտներին պետք է հնարավորություն տրվի օգտագործման իրավունքով ձեռք բերել պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող և այդ նպատակով հատկացված գույքային ռեսուրսները, ինչը կարող է լինել պետական աջակցության արդյունավետ դրսևորում:

ՓՄՁ զարգացման տեսանկյունից առավել կարևոր նշանակություն ունի տվյալ ոլորտի պետական աջակցության համակարգի կատարելագործումը, այդ ուղղությամբ համալիր և նպասկային ծրագրերի իրականացումը: Մեր կարծիքով, Հայաստանի Հանրապետությունում առաջիկա տարիներին ՓՄՁ պետական աջակցության համակարգի հիմնական խնդիրներ պետք է հանդիսանան հետևյալները:

Առաջին, ՓՄՁ սուբյեկտների զարգացման և աջակցության միջոցառումների մշակման և իրականացման համալիր մոտեցման կիրառում, ինչը ենթադրում է պետական աջակցության բոլոր ենթահամակարգերի միջև փոխհամագործակցության և փոխկապվածության ցուցաբերում:

Երկրորդ, ՓՄՁ զարգացման ռազմավարական և մարտավարական ծրագրի մշակում, ինչը հնարավորություն կտա ապահովել ոլորտի երկարաժամկետ զարգացում: Ընդ որում, անհրաժեշտ է իրականացնել մարտավարական ծրագրի պարբերական վերանայում, դրված խնդիրների լուծման աստիճանի գնահատում, նոր տնտեսական իրավիճակով պայմանավորված անհրաժեշտ ուղղորդումների կատարում և ռազմավարական ծրագրերի հետ ներդաշնակեցում:

Երրորդ, պլանաչափ և համակարգված աջակցության իրականացում: Այլ կերպ ասած, ՓՄՁ պետական աջակցությունը պետք է հետապնդի ոչ թե իրավիճակային խնդիրների լուծման, այլ տվյալ ոլորտի կայուն և երկարաժամկետ զարգացման նպատակ: Ակնհայտ է, որ պետական աջակցության շրջանակներում իրականացվող հատվածական քայլերը, որոնք հետապնդում են օպերատիվ խնդիրների լուծման նպատակ, չեն կարող ապահովել ոլորտի հեռանկարային զարգացում:

Չորրորդ, ֆինանսավարկանյին, տեղեկատվական, կադրային, ինովացիոն և պետական աջակցության այլ ձևերի համակարգված կիրառում:

Հինգերորդ, ՓՄՁ պետական աջակցության համակարգի կատարելագործում, հատկապես տեղական մակարդակներում:

Վեցերորդ, ՓՄՁ պետական աջակցության հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգող իրավական բազայի կատարելագործում:

Յոթերորդ, ՓՄՁ ոլորտի գործունեության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող կառուցների գործունեության հնարավորինս սահմանափակում և արհեստական խոչընդոտների վերացում:

Մեր կարծիքով, ՓՄՁ պետական աջակցության համակարգը պետք է հիմնվի հետևյալ սկզբունքների վրա.

1. համալիրություն՝ ոլորտի սուբյեկտների համար ծառայությունների ամբողջական սպեկտրի ապահովում,

2. համակարգայնություն՝ ՓՄՁ ենթակառուցվածքի բոլոր տարրերի ֆունկցիոնալ փոխկապվածության ապահովում,

3. մրցութայնություն՝ պետական պատվերների տեղաբաշխման գործընթացում ՓՄՁ բոլոր սուբյեկտների համար հավասար իրավունքների և հնարավորությունների ապահովում,

4. հրապարակայնություն՝ պետական աջակցության միջոցառումների վերաբերյալ ամբողջական և լիարժեք տեղեկատվության առկայություն և դրա հասանելիություն,

5. ճկունություն՝ արտաքին և ներքին տնտեսական իրավիճակների փոփոխություններին պետական աջակցության համակարգի արագ հարմարվելու ընդունակություն,

ՓՄՁ պետական կարգավորման հիմնական նպատակը ձեռնարկատիրական ռեսուրսների կենտրոնացումն է՝ բարենպաստ գործարար միջավայրի ձևավորման և կազմակերպարավական նախադրյալների ստեղծման հիման վրա՝ ձեռնարկատիրության զարգացման և աջակցության ինստիտուտների կիրառմամբ: ՓՄՁ պետական աջակցության համակարգի զարգացման ինստիտուցիոնալ հիմքերը պետք է ուղղված լինեն.

- ՓՄՁ պետական աջակցության միջոցառումների իրականացմանը,
- ՓՄՁ ոլորտը կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունման և կատարման նկատմամբ վերահսկողության իրականացման միջոցով ադմինիստրատիվ և կազմակերպական արգելքների վերացմանը,
- ՓՄՁ ոլորտում նոր աշխատատեղերի ստեղծման խթաններին,
- գործարար և ներդրումային ակտիվության աջակցությանը և ապրանքների և ծառայությունների շուկայում մրցակցության խթանմանը,
- ՓՄՁ աջակցություն իրականացնող այլ շահագրգիռ կառույցների հետ համագործակցության խորացմանը,
- ֆինանսավարկային և ներդրումային մեխանիզմների գործունեության ակտիվացմանը, ձեռնարկատիրական գործունեության ֆինանսավորման նոր աղբյուրների և ձևերի ներդրմանը,
- սոցիալական գոծընկերության խորացման միջոցով շուկայի բոլոր սուբյեկտների շահերի ներդաշնակեցման ապահովմանը,
- լիզինգի, ֆրանչայզինգի, բիզնես ինկուբատորների, տեխնոպարկերի, գործարար կենտրոնների, արտադրական կլաստերների, տեղեկատվական-արդյունաբերական համալիրների զարգացման միջոցով բարենպաստ ձեռնարկատիրական միջավայրի ձևավորմանը, ֆինանսական և գույքային ռեսուրսների մատչելիության մակարդակի բարձրացմանը,

Անհրաժեշտ է նաև ՓՄՁ պետական աջակցության քաղաքականության վերափոխումն հետևյալ գերակա ուղղություններով.

- մշակել և ընդունել օրենքների և նորմատիվ իրավական ակտերի համալիր ՓՄՁ աջակցության ուղղությամբ ինչպես պետական, այնպես և տեղական մակարդակում, ստեղծելով պետական աջակցության ինստիտուտների ճյուղավորված ուղղահայաց ցանց՝ կենտրոնից մինչև տեղական կառավարման մակարդակ,

- ՓՄՁ ոլորտում տնտեսական քաղաքականությունը պետք է ուղղված լինի ինովացիոն զարգացմանը, տնտեսության արդիականացմանը և բարձր տեխնոլոգիական արտադրությունների զարգացմանը, ինովացիաների կիրառման միջոցով գործունեության դիվերսիֆիկացմանը, հաշվեկշռված տարածքային զարգացմանը, գործարար միջավայրի բարելավմանը և ՓՄՁ աջակցությանը օրենսդրական դաշտի կատարելագործմանը,

- ձեռնարկատիրական գործունեության պետական կարգավորման ապաքյուրոկրատացում, ինչը ենթադրում է գործարարությամբ զբաղվելու համար անհրաժեշտ գրանցման ընթացակարգերի, ժամկետների և թույլտվությունների պարզեցում, վերահսկողների թվի կրճատում,

- գերփոքր ձեռնարկությունների համար հարկման մեղմ ռեժիմի սահմանում և գործուն արտոնությունների տրամադրում հատկապես արտադրական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտներին,

- ՓՄՁ սուբյեկտների համար ռեսուրսային շուկաներ մուտքի հնարավորությունների ավելացում, պետական պատվերների տեղաբաշխման գործընթացին ներգրավում, ներդրումային ռիսկերի ապահովագրություն:

Միջազգային փորձը վկայում է, որ ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսավարկային աջակցության առավել արդյունավետ միջոցներ են հանդիսանում ֆինանսական աջակցության ցուցաբերման համար երաշխիքային ֆոնդերի ստեղծումը, միկրոֆինանսավորման ծրագրերի իրականացումը, ֆրանչայզինգի և ֆակտորինգի ներդրումը, լիզինգային օպերացիաների իրականացումը: Նշվածներից որոշները հանրապետությունում գրեթե չեն կիրառվում, իսկ որոշների կիրառման շրջանակներն էլ խիստ սահմանափակ են, ինչը հնարավորություն չի տալիս ՓՄՁ ֆինանսական ապահովվածության տեսանկյունից արձանագրել շոշափելի արդյունքներ: Կարծում ենք, հատկապես առաջնահերթ նշանակություն պետք է տրվի արտոնյալ պայմաններով ֆինանսական լիզինգի հիման վրա միկրոֆինանսավորման, ինչի արդյունքում ՓՄՁ սուբյեկտները կստանան լրացուցիչ հնարավորություններ շրջանառու կապիտալի ձևավորման համար:

Ամփոփելով, հարկ ենք համարում նշել, որ ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցության արդյունավետության բարձրացումը պետք է հիմնված լինի վերը

Աշխատանքի մեծ շուկայի ստեղծումը համալիր և համակարգային բարեփոխումների իրականացման վրա, ինչը հնարավորություն կտա ապահովել հուսալի երաշխիքներ տվյալ ոլորտի զարգացման համար:

Տիգրան ՍԱՖԱՐՅԱՆ

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղիները

Բանալի բառեր. ՓՍՀ, պետական աջակցություն, արդյունավետություն

Հոդվածը նվիրված է Հայաստանում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության համակարգի զարգացման հիմնահարցերի քննարկմանը: Ներկայացվել են այն հիմնական սկզբունքները, որոնք պետք է ընկած լինեն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության ծրագրի հիմքում: Բացահայտվել են հանրապետությունում գործող պետական աջակցության համակարգի գործունեության ցածր արդյունավետությունը պայմանավորող հիմնախնդիրները և ներկայացվել են դրանց լուծմանն ուղղված առաջարկություններ:

Тигран САФАРЯН

Пути повышения эффективности системы государственной поддержки МСП

Ключевые слова: МСП, государственная поддержка, эффективность

Как в Армении, так и во всем мире малый бизнес способствует повышению занятости населения. При этом Важно обратить внимание на то обстоятельство, что сам малый бизнес нуждается в поддержке со стороны государства. В данной статье рассматриваются вопросы повышения эффективности государственной поддержки МСП. В современных условиях малый и средний бизнес развивается в тех сферах, где не требуется значительных капиталов, оборудования и работников.

Tigran SAFARYAN

Prespectives of improving efficiency of state support to SME

Key words: SME, state support, efficiency

As in any part of the world the small business in Armenia serves as a solid foundation for the economy. The country greatly benefits from SME development, since SMEs are the main taxpayers and employers. Obviously SME creates jobs, as much as possible to local conditions, penetrates into unprofitable for large enterprises in the sphere of business, provides a significant portion of tax revenues. In the small and medium business operates a significant part of the population, and provides a large part of the activity generated by the gross domestic product. Especially widespread small and medium business was in those areas that do not require significant capital, equipment and workers.